

Sygn. akt I UK 414/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 maja 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania K. T.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanej B. T.

o prawo do renty rodzinnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 maja 2014 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14

maja 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 23 listopada 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonej K. T. wypłaty renty rodzinnej od 1 marca 2011 r.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 22 maja 2012 r. oddalił odwołanie ubezpieczonej od powyższej decyzji, a Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 14 maja 2013 r. oddalił jej apelację od orzeczenia pierwszoinstancyjnego.

Sądy obydwu instancji ustaliły, że K. T., urodzona 27 lutego 1986 r., od 1 listopada 2003 r. pobierała rentę rodzinną po zmarłym ojcu A. T. Razem z ubezpieczoną do renty rodzinnej uprawniona jest jej matka B. T. K. T. w dacie przyznania prawa do renty rodzinnej miała ukończone 16 lat życia, a więc warunkiem pobierania świadczenia było kontynuowanie nauki. Z zaświadczeń wystawionych przez Liceum Ogólnokształcące „F.” z 8 września 2003 r. oraz 1 września 2004 r. wynika, że odwołująca się była uczennicą tej szkoły i ukończyła naukę 31 sierpnia 2005 r. Następnie decyzją władz Uniwersytetu [...] została przyjęta na pierwszy rok studiów dziennych na kierunku prawo (studia dzienne magisterskie) w roku akademickim 2005/2006. Wobec przedkładania wymaganych zaświadczeń o kontynuowaniu edukacji, kolejnymi decyzjami organu rentowego przedłużano prawo ubezpieczonej do renty rodzinnej na dalszy okres, ostatnio do dnia 28 lutego 2011 r. Prawomocną decyzją z 23 lutego 2011 r. organ rentowy wstrzymał dalszą wypłatę świadczenia z uwagi na ukończenie przez K. T. 25 roku życia i decyzją z tej samej daty dokonał przeliczenia renty rodzinnej pobieranej przez B. T. stwierdzając, że świadczenie to przysługuje uprawnionej na stałe. W dniu 21 listopada 2011 r. ubezpieczona złożyła wniosek o przyznanie prawa do renty rodzinnej za okres wsteczny, tj. od marca 2011 r., dołączając zaświadczenie, z którego wynika, iż od 1 października 2005 r. jest studentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu [...] oraz że w roku akademickim 2010/2011 zaliczyła piąty rok studiów, zaś planowany termin ukończenia studiów określono na 30 września 2012 r. Odwołująca się w roku akademickim 2010/2011, trwającym od 1 października 2010 r., była studentką czwartego roku studiów. Jednocześnie uzyskała zgodę na studiowanie awansem przedmiotów z piątego roku. Nie była wpisana na piąty rok studiów, studiując jedynie - w trybie § 26 Regulaminu studiów

w Uniwersytecie [...] - przedmioty objęte siatką dla piątego roku i realizując cały obowiązkowy program studiów. Czwarty rok studiów zaliczyła 9 listopada 2011 r. W tej samej dacie zaliczyła także ostatni (piąty) rok studiów, zdając wszystkie przedmioty objęte programem studiów. Nigdy nie była wpisana na piąty rok studiów. Ubezpieczona nie ukończyła studiów, ponieważ nie przedstawiła pracy magisterskiej, w związku z czym w dniu 26 marca 2012 r. zostało wszczęte postępowanie mające na celu skreślenie jej z listy studentów.

Dokonując prawnej analizy powyższego stanu faktycznego Sąd Apelacyjny zważył, że wykładnia celowościowa i funkcjonalna art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) przemawia za możliwością wyjątkowego przedłużenia prawa do renty rodzinnej tylko tym studentom, którym brakuje już niewiele miesięcy do zdobycia dyplomu wyższych studiów, a pozbawienie ich w tym krótkim okresie prawa do renty rodzinnej mogłoby doprowadzić do zaniechania dalszej nauki i zaprzepaszczenia kilkuletnich starań, zmierzających do uzyskania wyższych kwalifikacji zawodowych i możliwości zatrudnienia zgodnego z ich poziomem. Wobec faktu, iż w przepisie tym ustawodawca użył sformułowania "będąc na ostatnim roku studiów", ocena uprawnień wnioskodawcy uzależniona jest od ustalenia, czy w dniu osiągnięcia wieku 25 lat był on studentem ostatniego roku studiów na uczelni wyższej. Ustalenie daty, w której dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów, dokonanego w oparciu o regulamin obowiązujący uczelnię. W regulaminie określa się również indywidualny tok studiów, w którym daty rozpoczęcia i ukończenia poszczególnych semestrów i lat studiów nie muszą zbiegać się z datami obowiązującymi ogół studentów. W każdym wypadku regulamin uczelni decyduje o tym, na którym roku studiów kształcił się student. Sąd Apelacyjny zgodził się z tezą ubezpieczonej, że „ostatni rok studiów w szkole wyższej” w rozumieniu art. 68 ust. 2 powołanej ustawy nie jest tożsamy z „piątym rokiem studiów”; w jej przypadku - jako studentki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu [...] - studia stacjonarne jednolite magisterskie obejmowały pięć lat (dziesięć semestrów). A zatem, dla przedłużenia wypłaty renty

rodzinnej - na podstawie wspomnianego art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - w dniu 27 lutego 2011 r., czyli w dacie ukończenia 25 roku życia (przypadającej na rok akademicki 2010/2011), ubezpieczona pozostawała studentką ostatniego, czyli piątego roku studiów. Tymczasem w roku akademickim 2010/2011 odwołująca się faktycznie była studentką czwartego, a więc przedostatniego roku studiów, studiując jednocześnie - w oparciu o § 26 Regulaminu studiów w Uniwersytecie [...] - przedmioty przewidziane programem nauczania dla piątego roku studiów, co nie oznacza jednak, że w omawianym okresie była ona studentką ostatniego roku studiów. Zgodnie wszak z § 19 pkt 1 powyższego Regulaminu, okresem zaliczeniowym jest semestr. Semestralny tryb zaliczeń dotyczy również przedmiotów trwających dłużej niż jeden semestr. Po myśli zaś pkt 2 tego samego przepisu - warunkiem zaliczenia jest uzyskanie zaliczeń wszystkich przedmiotów i praktyk przewidzianych planem studiów tak, aby łącznie w ciągu całego roku akademickiego liczba punktów kredytowych wynosiła nie mniej niż 60. Z mocy pkt 9 przytoczonego przepisu Regulaminu, zaliczenie semestru zimowego powinno nastąpić nie później niż do 25 marca, a zaliczenie semestru letniego lub roku - nie później niż do 25 września. Tak więc, niezależnie od tego, że w trakcie czwartego roku studiów apelująca równolegle studiowała przedmioty objęte planem studiów na piątym roku, w dniu 27 lutego 2011 r. brak było jakichkolwiek podstaw do uznania, iż zaliczyła ona czwarty rok studiów, co w konsekwencji uprawniałoby do stwierdzenia, że 25 lat życia osiągnęła będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej. Wyprowadzenie tego rodzaju wniosku było zaś możliwe dopiero w chwili uzyskania przez nią zaliczenia wszystkich przedmiotów i praktyk przewidzianych planem studiów dla czwartego roku, co z całą pewnością nie mogło nastąpić wcześniej niż po zaliczeniu semestru letniego. Z wyjaśnień Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu z 27 marca 2012 r. wynika natomiast, że K. T. zaliczyła czwarty rok studiów 9 listopada 2011 r., z tą samą datą zaliczając również ostatni - piąty rok studiów. Także zatem i ta okoliczność wyklucza przyjęcie, iż w dniu 27 lutego 2011 r. była ona studentką ostatniego roku studiów w szkole wyższej, uprawnioną do przedłużenia wypłaty renty rodzinnej do zakończenia tegoż roku studiów, tj. - zgodnie z § 4 pkt 1 Regulaminu studiów - do dnia 30 września 2011 r. Uwzględnieniu stanowiącego przedmiot sporu roszczenia

ubezpieczonej sprzeciwia się nadto data jego zgłoszenia (21 listopada 2011 r.). Wedle art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od miesiąca powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu, z uwzględnieniem ust. 2, który nie dotyczy rozpatrywanej sprawy, co oznacza, że na wniosek złożony w dniu 21 listopada 2011 r. ubezpieczona, z oczywistych względów, nie mogła uzyskać zaspokojenia swoich pretensji w zakresie przyznania prawa do renty rodzinnej za okres od 1 marca 2011 r. W okolicznościach faktycznych sprawy brak także jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, że odmowa wypłaty renty rodzinnej za okres po dniu 28 lutego 2011 r. była następstwem błędu organu rentowego w rozumieniu art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Do dnia 21 listopada 2011 r., tj. do dnia złożenia przedmiotowego wniosku, organ rentowy nie posiadał bowiem wiedzy odnośnie tego, że równoległe z czwartym rokiem studiów ubezpieczona zaliczyła także piąty rok, zaś wobec treści zaświadczenia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu z 17 maja 2011 r., z którego wynika, iż w czasie ósmego, letniego semestru przypadającego na rok akademicki 2010/2011 odwołująca się realizuje awansem program roku piątego, krytyki nie wytrzymują jej twierdzenia, że uzyskanie tego rodzaju zaświadczenia mogło nastąpić dopiero po zaliczeniu czwartego roku studiów (czyli po dniu 9 listopada 2011 r.).

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną ubezpieczonej. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: 1/ art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) polegającego na uznaniu, że skarżąca w dacie ukończenia przez nią 25 roku życia nie była studentką ostatniego (czyli w jej przypadku czwartego) roku studiów; 2/ art. 160 ust. 1, 1a i 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.) w związku z § 5 ust. 1 i 3, § 26 i § 19 ust. 9 Regulaminu studiów w Uniwersytecie [...] uchwalonego przez Senat Uniwersytetu uchwałą nr 17 z dnia 25 kwietnia 2006 r., z uwzględnieniem zmian wprowadzonych uchwałami: nr 33 z dnia 26 września 2006 r., nr 53 z dnia 17 kwietnia 2007 r., nr 18 z dnia 7 kwietnia 2009 r., nr 39 z dnia 22 września 2009 r. oraz nr 56 z dnia 20 kwietnia 2010 r. (zwany dalej

Regulaminem studiów), przez błędną jego wykładnię i zastosowanie polegające na uznaniu, że Regulamin studiów nie zezwala na skrócenie okresu studiów przewidzianego planem studiów, z uwagi na indywidualny tok studiów oraz studiowanie w trybie określonym w § 26 Regulaminu studiów; 3/ art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez dokonanie jego błędnej wykładni, w sposób godzący w cele renty rodzinnej, czyli dostarczenie środków utrzymania w czasie, gdy w związku z kształceniem dziecko nie wykonuje pracy dającej źródło utrzymania. Skarżąca wniosła o uchylenie i zmianę skarżonego wyroku przez przyznanie jej świadczenia rentowego za wnioskowany przez nią okres od marca do listopada 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami za zwłokę od dnia 1 marca 2011 r. do dnia zapłaty. Ponadto wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika ubezpieczonej kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, a od ubezpieczyciela na rzecz ubezpieczonej - kosztów opłaty sądowej w kwocie 30 zł.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że z treści zaświadczenia z dnia 27 marca 2012 r. wydanego przez Prodziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu [...] wynika wprost, iż skarżąca zrealizowała cały obowiązkowy program studiów w trakcie czwartego roku i w związku z tym nigdy nie została wpisana na piąty rok studiów. Tym samym z zaświadczenia tego wynika, że rok czwarty był ostatnim rokiem studiów, na który była wpisana skarżąca, co jest zgodne z treścią § 5 ust. 1 i 3 oraz § 26 Regulaminu studiów. Wbrew twierdzeniom Sądu drugiej instancji, możliwe jest przy tym zaliczenie semestru letniego w dacie późniejszej niż 25 września, na skutek skierowanego do dziekana wniosku studenta o tak zwane przedłużenie sesji na podstawie § 19 ust. 9 Regulaminu studiów.

Skarżąca wskazała, że w odpowiedzi na jej wniosek z 21 listopada 2011 r. o wypłatę renty rodzinnej, ZUS wystosował pismo z 23 listopada 2011 r., w którym poinformował skarżącą, że: „warunkiem kontynuacji wypłaty renty rodzinnej po ukończeniu 25 roku życia jest przedłożenie odpowiedniego zaświadczenia wystawionego przez władze uczelni, potwierdzającego fakt zdania wszystkich egzaminów przewidzianych w ramach przedostatniego roku studiów oraz uzyskanie wpisu na ostatnim roku studiów w dacie ukończenia 25 roku życia”. Uzyskanie przez skarżącą zaświadczenia o tej treści było niemożliwe zarówno z przyczyn

faktycznych jak i prawnych, ze względu na fakt studiowania przez nią w trybie § 26 Regulaminu studiów. Dopiero po zaliczeniu przez skarżącą wszystkich egzaminów przewidzianych planem studiów na czwarty i na piąty rok nastąpiło skonkretyzowanie stanu faktyczno-prawnego, a mianowicie tego, że skarżąca w roku akademickim 2010/2011 zaliczyła ostatni rok studiów będąc wpisaną na czwarty rok, tym samym okazało się, iż przedostatnim rokiem studiów był dla niej rok trzeci, przypadający odpowiednio na rok akademicki 2009/2010. W przypadku, gdyby skarżąca w roku akademickim 2010/2011 nie zdała któregoś z egzaminów przewidzianych planem studiów dla roku piątego oraz zdała pozostałe egzaminy przewidziane dla roku czwartego, to zostałaby ona w zwykłym trybie wpisana na rok piąty i byłaby zobowiązana w roku akademickim 2011/2012 do zdania tego egzaminu. W takiej sytuacji w dacie ukończenia przez ubezpieczoną 25 roku życia (rok akademicki 2010/2011) nie było możliwe uzyskanie przez skarżącą zaświadczenia, że ukończyła ona przedostatni rok studiów i uzyskała wpis na ostatni rok studiów, z uwagi na fakt studiowania przez nią w trybie § 26 Regulaminu studiów. Ostateczne ustalenie, który rok studiów był ostatni a który przedostatni, zależało więc od zaliczenia przez nią wszystkich egzaminów przewidzianych planem studiów dla kierunku prawo. Brak możliwości pozyskania przez skarżącą przedmiotowego zaświadczenia w dacie 27 lutego 2011 r. był zatem wynikiem okoliczności obiektywnych, na które nie miała ona żadnego wpływu. Wbrew twierdzeniom Sądu drugiej instancji, zaświadczenie władz uczelni z 17 maja 2011 r. stwierdza jedynie, że skarżąca jest studentką roku czwartego i jednocześnie realizuje „awansem”, czyli w trybie § 26 Regulaminu studiów, przedmioty z piątego roku. Treść tego zaświadczenia nie spełnia wymogów określonych w piśmie ZUS z dnia 23 listopada 2011 r., gdyż nie precyzuje, czy rok na który w dacie 17 maja 2011 r. była wpisana skarżąca, jest jej ostatnim czy też przedostatnim rokiem studiów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem uzasadnione są zarzuty podnoszone w ramach kasacyjnej podstawy naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Analizę prawidłowości przedmiotowego rozstrzygnięcia rozpocząć wypada od stwierdzenia, że na gruncie unormowań ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.; zwana dalej: ustawą o emeryturach i rentach z FUS lub ustawą) prawo do renty zarówno z tytułu niezdolności do pracy, jak i renty rodzinnej, ustawodawca wiąże z podleganiem ubezpieczeniu społecznemu. Powiązanie prawa do renty rodzinnej z ubezpieczeniem społecznym polega na tym, że osoba, po śmierci której powstaje to prawo, musi mieć odpowiednio długi okres ubezpieczenia albo, po osiągnięciu takiego okresu, korzystać ze świadczeń z tego ubezpieczenia - emerytury lub renty (art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Ubezpieczenie społeczne obejmuje także członków rodziny ubezpieczonego w postaci prawa do renty rodzinnej w razie jego śmierci. Prawo to obejmuje jednak tylko tych członków rodziny, co do których na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek ich utrzymania, a którzy nie mieli możliwości zgłoszenia się do własnego ubezpieczenia. Są to między innymi dzieci zmarłego. Zgodnie bowiem z art. 68 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej: 1) do ukończenia 16 lat; 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2. Generalnie prawo do renty rodzinnej przysługuj zatem tym dzieciom zmarłego żywiciela, które ze względu na wiek lub pobieranie nauki nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. W konsekwencji tego, także prawo do renty rodzinnej bez względu na wiek przysługuje takiemu dziecku całkowicie niezdolnemu do pracy, jak również niezdolnemu do samodzielnej egzystencji, które nie miało możliwości uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc takiemu, które stało się niezdolne do pracy w czasie, gdy nie mogło podlegać ubezpieczeniu społecznemu z powodu wieku lub uczęszczania do szkoły. Intencją ustawodawcy było powiązanie wymienionej w art. 68 ust. 1 ustawy granicy wieku zachowania uprawnień do renty rodzinnej (16 lat) z najniższym wiekiem, od jakiego w świetle

art. 190 § 2 k.p. wolno młodzieży podejmować zatrudnienie w charakterze pracownika młodocianego. Celem tego unormowania jest więc zapewnienie środków finansowych młodej osobie do dnia, gdy może ona już samodzielnie zarabiać na swoje utrzymanie, jeżeli nie zamierza uzyskać wyższych kwalifikacji zawodowych w drodze nauki w szkole. W sytuacji kontynuowania nauki po ukończeniu 16 roku życia (co jest powszechne), osobie takiej przysługuje prawo do dalszej wypłaty renty rodzinnej aż do ukończenia nauki, nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia. Przez naukę w szkole rozumie się przy tym naukę w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych (publicznych i niepublicznych), szkołach wyższych (państwowych i niepaństwowych), szkołach prowadzonych przez Kościół katolicki, a także pozaszkolnych formach kształcenia, dokształcania bądź doskonalenia zawodowego (np. w ramach różnego rodzaju kursów lub praktyk zawodowych). W grę wchodzi wszelkie formy kształcenia w systemie stacjonarnym, zaocznym, wieczorowym i korespondencyjnym. Renta rodzinna przysługuje również słuchaczom studiów doktoranckich i studiów podyplomowych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2000 r., II UKN 699/99, OSNAPiUS 2002 nr 5, poz. 127 z aprobuską glosą M. Skąpskiego; dnia 13 stycznia 2006 r., I UK 155/05, OSNP 2006 nr 23 – 24, poz. 368; z dnia 17 października 2006 r., II UK 73/06, OSNP 2007 nr 21 – 22, poz. 325 i z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 207/07, OSNP 2009 nr 5 – 6, poz. 74). Okres pobierania nauki pojmowany jest zaś szeroko, gdyż obejmuje nie tylko okres efektywnego uczestniczenia w zajęciach objętych programem nauczania, ale także okres wakacji, urlopu zdrowotnego dla ucznia szkoły średniej czy urlopu dziekańskiego dla studenta wyższej uczelni (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2000 r., II UKN 739/99, OSNAPiUS 2002 nr 9, poz. 215), jak również przerw w edukacji wynikających ze skreślenia z listy uczniów i ponownego przyjęcia w ich poczet (wyroki Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 26 kwietnia 1968 r., III TR 1772/67, OSPiKA 1969 nr 12, poz. 250 i z dnia 29 listopada 1967 r., IV TR 95/76, niepublikowany oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1986 r., II UZP 47/85, OSNCP 1986, poz. 204, nawiązująca do wyroków Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1981 r., II URN 7/81, niepublikowanego i z dnia 27 kwietnia 1982 r., II URN 74/82 (OSNCP 1982 nr 11-12, poz. 176, a także wyroki tego Sądu z dnia 6

maja 1986 r., II URN 45/86, PiZS 1986 nr 10 - 11, s. 83, z dnia 16 kwietnia 1999 r., II UKN 571/98, niepublikowany, z dnia 3 października 2000 r., II UKN 739/99, OSNAPiUS 2002 nr 9, poz. 215 i z dnia 24 listopada 2004 r., I UK 3/04, OSNP 2005 nr 8, poz. 116). Bez znaczenia pozostaje przyczyna wydłużenia czasu nauki czy studiowania, ale za niewystarczające należy uznać samo zapisanie się do szkoły lub na studia, jeżeli dziecko nie uczestniczy w żadnych zajęciach, nie pisze prac kontrolnych, nie uzyskuje zaliczeń i nie przystępuje do egzaminów, co ostatecznie powoduje skreślenia go z listy uczniów czy studentów (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012 r., I UK 65/12, LEX nr 1231467 i z dnia 3 sierpnia 2012 r., I UK 96/12, LEX nr 1226829).

Z woli ustawodawcy, z dniem ukończenia granicy wiekowej 25 lat, prawo do renty rodzinnej ustaje bez względu na okres, jaki pozostał do zakończenia nauki w szkole, jeżeli jest ona odbywana w szkole niebędącej szkołą wyższą. Jedyne wyjątek w tym zakresie ustanowiony został w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W myśl tego przepisu, jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Hipotezą omawianej normy prawnej objęte są jednak tylko osoby odbywające studia w szkole wyższej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2011 r., II UK 303/10, OSNP 2012 nr 7 – 8, poz. 98), w tym studia na zagranicznych uczelniach (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2010 r., III UK 50/10, OSNP 2012 nr 3 – 4, poz. 49) oraz studia doktorancie prowadzone przez Polską Akademię Nauk (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2006 r., II UK 73/06, OSNP 2007 nr 21 – 22, poz. 205). Najwięcej kontrowersji budzi przy tym ustalenie znaczenia użytego w tym przepisie zwrotu "będąc na ostatnim roku studiów". Ustawa nie zawiera jakiegokolwiek definicji tego pojęcia, ani nie odsyła w tym zakresie do przepisów innych aktów prawnych. Odpowiedzi na to pytanie o istotę powyższego sformułowania nie daje też ani dawna ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm.) ani obecnie obowiązująca ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.). Art. 144 ust. 1 pierwszej z wymienionych ustaw oraz art. 161 ust. 1 drugiej zawierają jednak upoważnienie do dla senatu uczelni do uchwalania regulaminu studiów, którego

przedmiotem, stosownie do art. 160 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym, powinna być organizacja i tok studiów, a w ich ramach – określenie liczby lat i semestrów studiów oraz dat ich rozpoczęcia i zakończenia. W judykaturze przyjmuje się zatem, że określenie ostatniego roku studiów następuje na podstawie regulaminu uczelni, a studentem ostatniego roku studiów jest osoba legitymując się stosownym wpisem na ten rok (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2003 r., II UK 138/03, OSNP 2004 nr 15, poz. 271; z dnia 19 kwietnia 2006 r., II UK 134/05, LEX nr 1001297; z dnia 20 kwietnia 2006 r., I UK 265/05, Pr.Pracy 2006 nr 7 – 8, s. 53 i z dnia 8 sierpnia 2007 r., II UK 1/07, OSNP 2008 nr 19 – 20, poz. 295 z glosą krytyczną A. Wypych – Żywickiej OSP 2009 nr 3, poz. 27). Zauważa się, że wprowadzenie regulaminu studiów nie ma charakteru normatywnego i nie należy do konstytucyjnie określonych źródeł prawa (art. 87 Konstytucji RP), a tylko normy prawne z takich źródeł wynikające stanowią prawo materialne w rozumieniu art. 393 (1) pkt 1 k.p.c., to jednak musi być uznany za akt prawny konkretyzujący i uściślający znaczenie sformułowania "ostatni rok studiów w szkole wyższej", zamieszczonego w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W związku z tym ustalenie, kiedy dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu tego przepisu, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów, dokonanego w oparciu o regulamin obowiązujący uczelnię. W regulaminie określa się również indywidualny tok studiów, w którym daty rozpoczęcia i ukończenia poszczególnych semestrów i lat studiów nie muszą zbiegać się z datami obowiązującymi ogół studentów. W każdym wypadku regulamin uczelni decyduje o tym, na którym roku studiów kształci się student.

Podejmując próbę dekodowania normy prawnej zawartej w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS trzeba jednak mieć na uwadze językowy kontekst całej regulacji tego artykułu. Warto zauważyć, że w komentowanym przepisie ustawodawca nie posłużył się określeniem "dziecko posiadające wpis na ostatni rok studiów" ani "będące studentem ostatniego roku studiów". Wydaje się więc, że formalny status ubezpieczonego jako studenta ostatniego roku studiów nie przesądza jeszcze o zachowaniu przez dziecko prawa do renty rodzinnej po ukończeniu przez nie 25 roku życia. Analiza treści unormowań art. 68 ust. 1 i ust. 2 ustawy prowadzi do wniosku, iż decydujące znaczenie dla przesunięcia wiekowych

granic uprawnienia dziecka do przedmiotowego świadczenia jest fakt pobierania nauki. Zatem tak jak umieszczenie na liście uczniów lub studentów szkoły nie przesądza o zachowaniu przez dziecko prawa do renty rodzinnej po ukończeniu 16-tego roku życia, jeśli mimo legitymowania się stosownym wpisem faktycznie nie realizuje ono obowiązku szkolnego, tak również możliwość przedłużenia wypłaty świadczenia rentowego po osiągnięciu przez uprawnionego wieku 25 lat uzależniona jest nie tyle od formalnego wpisu na listę studentów ostatniego roku studiów w szkole wyższej ile od rzeczywistego studiowania na tymże roku. Sam wpis na kolejny rok studiów ma charakter techniczny, porządkujący i ułatwiający prowadzenie statystyki związanej z procesem nauczania w szkole wyższej. Zgodnie z postanowieniami regulaminów wyższych uczelni, zasadniczo uzyskanie wpisu na kolejny rok studiów następuje po zakończeniu poprzedniego roku studiów, a więc po zaliczeniu przedmiotów objętych programem nauczania na tymże roku. Wpis na dany rok studiów stanowi nie tylko potwierdzenie rozliczenia poprzedniego roku akademickiego (uzyskania zaliczeń i zdania egzaminów w semestrze letnim tegoż roku), ale jest także podstawą uczestnictwa w zajęciach w kolejnym roku akademickim. Opisaną sytuację należy uznać za standardową. Istnieją jednak wyjątki od niej, dotyczące osób korzystających z indywidualnego toku studiów, które posiadając wpis na dany rok studiów, decyzją właściwego organu uczelni uzyskują zgodę na uczestniczenie w zajęciach i zdawanie egzaminów z kolejnego roku. Jest to właśnie klasyczny przykład niepokrywania się dat rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych semestrów i lat studiów z obowiązującymi ogół studentów uczelni. Może się zatem zdarzyć, że nie mając formalnego wpisu na ostatni rok studiów, student na podstawie postanowień regulaminu szkoły wyższej oraz w określonym tymi postanowieniami trybie, za zgodą właściwego organu uczelni uczestniczy w zajęciach i zdaje egzaminy z przedmiotów objętych siatką przewidzianą dla tego roku, a zatem studiuje (czyli pobiera naukę) na ostatnim roku studiów. W rzeczywistości dany rok akademicki jest dla niego jednocześnie przedostatnim i ostatnim rokiem studiów. W przeciwnym razie – przyznając wpisowi na listę studentów decydujące znaczenie w interpretacji pojęcia "będąc na ostatnim roku studiów"- można dojść do zgoła paradoksalnego wniosku, że osoba, które mimo nielegitymowania się tego rodzaju wpisem faktycznie zrealizowała cały

program studiów i zdała wszystkie przewidziane tym programem egzaminy, nigdy nie była na ostatnim roku studiów w ujęciu komentowanego przepisu. Tymczasem również takie osoby, jeśli ukończyły 25 rok życia w trakcie rzeczywistego, zgodnego z regulaminem uczelni pobierania nauki jednocześnie na przedostatnim i ostatnim roku studiów, zachowują prawo do renty rodzinnej, ale tylko do zakończenia tego roku akademickiego. Przepis art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS łączy bowiem maksymalny czas trwania uprawnień rentowych z zakończeniem ostatniego roku studiów a nie z zakończeniem studiów, pod którym to ostatnim pojęciem art. 167 ust. 2 Prawa o szkolnictwie wyższym rozumie zasadniczo datę złożenia egzaminu dyplomowego. Nadto zgodnie z literalnym brzmieniem art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, po ukończeniu przez ubezpieczonego 25 roku życia w trakcie pobierania nauki na ostatnim roku studiów możliwość przedłużenia uprawnień rentowych nie rozciąga się na kolejny rok akademicki w razie ewentualnego niezaliczenia ostatniego roku studiów i powtarzania go w tymże kolejnym roku akademickim. Odmowa przyznania tej grupie ubezpieczonych prawa do renty rodzinnej po ukończeniu 25 roku życia byłaby tym bardziej niezrozumiała w sytuacji, gdy judykatura zalicza do kręgu adresatów komentowanej normy prawnej także osoby, które osiągnęły określony w przepisie wiek, powtarzając ostatni rok studiów (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r., II UK 174/05, OSNP 2007 nr 7 – 8, poz. 107) lub będąc na ostatnim roku studiów po uprzednim ukończeniu studiów magisterskich na innym kierunku (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2006 r., III UK 49/06, OSNP 2007 nr 13 – 14, poz. 205), a więc osoby, które - jak w pierwszym przypadku – z różnych powodów nie dochowały regulaminowego terminu ukończenia nauki w szkole wyższej, albo – jak w drugim – kontynuowały studia mimo możliwości podjęcia zatrudnienia zgodnego z posiadanymi już kwalifikacjami.

Przyjmując, że skarżąca należy do grona uprawnionych do renty rodzinnej objętych regulacją art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wypada stwierdzić, iż rację ma Sąd Apelacyjny uznając za bezzasadne oparcie przez ubezpieczoną żądania spełnienia spornego świadczenia za okres wsteczny na podstawie art. 133 ust. 1 pkt 2 tej ustawy. Niewątpliwie decyzji o wstrzymaniu wypłaty renty rodzinnej nie można kwalifikować jako błędu organu rentowego,

nawet w szerokim słowa tego znaczeniu (a więc jako wszelkich zaniedbań tego organu, każdej obiektywnej wadliwości, niezależnie od tego, czy była ona skutkiem pomyłki, celowego działania organu, czy też rezultatem niewłaściwych działań pracodawców albo wadliwej techniki legislacyjnej i w konsekwencji niejednoznaczności stanowionych przepisów), skoro do dnia wystąpienia z przedmiotowym wnioskiem, tj. do 21 listopada 2011 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie miał wiedzy o tej istotnej dla roszczeń ubezpieczonej okoliczności, jaką było równoległe realizowanie przez nią programu dwóch lat studiów w dniu ukończenia 25 roku życia. Nie mógł zatem prowadzić w tym zakresie postępowania, czynić ustaleń faktycznych i dokonywać ich oceny prawnej. Należy również zgodzić się ze stanowiskiem Sądu drugiej instancji, iż niniejszy spor dotyczy prawa do świadczenia. Jak bowiem wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 20 lutego 2007 r., II UZ 66/06 (OSNP 2008 nr 7 – 8, poz. 116) sprawa o "przedłużenie" prawa do renty rodzinnej do zakończenia ostatniego roku studiów w szkole wyższej, wszczęta po wydaniu przez organ rentowy decyzji o ustaniu tego prawa, jest sprawą o przyznanie renty w rozumieniu art. 398² § 1 k.p.c. Analizując pretensje ubezpieczonej w kontekście unormowania art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS Sądy obydwu instancji nie przywiązały jednak właściwej wagi do faktu, że wniosek rentowy skarżącej z 21 listopada 2011 r. nie był pierwszorazowy, lecz dotyczył kontynuacji prawa do świadczenia przyznanego z dniem 1 listopada 2003 r. i realizowanego do dnia 28 lutego 2011 r. Niniejszy wniosek nawiązuje do decyzji organu rentowego z 23 lutego 2011 r. wstrzymującej wypłatę renty rodzinnej z dniem 1 marca 2011 r. Wnioskodawczyni stawiając tezę o zachowaniu przez nią uprawnień rentowych po tejże dacie wskazuje na okoliczności istniejące w chwili wydania wspomnianej decyzji (tj. równoległego realizowania programu przedostatniego i ostatniego roku studiów prawniczych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu [...]), której to okoliczności nie mogła wcześniej udowodnić z uwagi na brak wystawionego przez władze uczelni dokumentu w postaci zaświadczenia o treści wymaganej przez organ rentowy. Mimo niepowołania przez ubezpieczoną właściwej podstawy prawnej wniosku, rzeczą Sądów orzekających w sprawie było dokonanie prawidłowej kwalifikacji żądania skarżącej w świetle przepisów prawa materialnego.

Przedmiotowy wniosek dotyczył bowiem ponownego ustalenia prawa do świadczenia w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z tym przepisem, prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość. Co do przesłanek ponownego ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości godzi się zauważyć, że doktryna nadaje pojęciu "przedłożenia nowych dowodów" szersze znaczenia od podstaw wznowienia postępowania administracyjnego (art. 145 1 pkt 5 k.p.a.) i obejmując nim przypadki ujawnienia dowodów istniejących zarówno przed jak i po wydaniu decyzji, pod warunkiem, że wynikają z nich fakty uwzględniane w tejże decyzji (R. Babińska, *Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych*, Warszawa 2007, s. 123). Dowodem uzasadniającym ponowne ustalenie prawa do świadczenia może zaś być właściwe wszystko, co wpływa na prawo do świadczenia lub jego wysokość (K. Ślebzak (w:) *Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz pod redakcją B. Gudowskiej i K. Ślebzaka*, Warszawa 2013, s. 715). Z kolei użyty w przepisie zwrot "nowe okoliczności istniejące przed wydaniem decyzji" definiowany jest przez naukę prawa i judykaturę, jako ogół wymagań formalnych i materialnoprawnych związanych z ustaleniem decyzją rentową prawa do świadczeń, a więc jako fakty warunkujące powstanie prawa do świadczeń, jak i uchybienia normom prawa procesowego lub materialnego przez organ rentowy, wpływające potencjalnie na dokonaną *ex lege* sytuację prawną zainteresowanego (por. Babińska, *Wzruszalność...*, s. 132 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2013 r., III UK 145/12, LEX nr 1408199). W przeciwieństwie do dowodów, nie muszą to być przy tym okoliczności nowe (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 r., II UZP 3/07, OSNP 2007 nr 23 – 24, poz. 355).

Resumując, zgłoszony przez skarżącą wniosek rentowy z 21 listopada 2011 r., będący w rzeczywistości wnioskiem o ponowne ustalenie prawa do świadczenia, powinien być rozpatrzony w pierwszej kolejności z punktu widzenia jego dopuszczalności w świetle art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z

FUS, a następnie pod kątem spełniania przez wnioskodawczynię przesłanek prawa do renty rodzinnej z art. 68 ust. 2 tej ustawy.

Podzielając zatem kasacyjne zarzuty naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.